

Posudek disertační práce

Dítě jako aktér v přírodovědném vzdělávání

Vysoká škola, fakulta:	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií
Studijní program:	Pedagogika
Studijní obor:	Pedagogika
Autorka:	PhDr. Petra Trávníčková
Školitelka:	prof. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
Oponent:	doc. PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

Předkládaná disertační práce PhDr. Petry Trávníčkové otevírá téma dítěte jako aktéra v přírodovědném vzdělávání (konkrétně předškolním). Autorka uchopila téma komplexně a předkládaný text je pro odbornou veřejnost (ale i nejen tu) bezesporu velmi přínosný. Na 147 stranách (včetně příloh) se autorce podařilo vyváženě propojit dostupné zdroje týkající se řešené problematiky s adekvátním výzkumným šetřením směřujícím k naplnění stanovených cílů. Opírá se o více jak 100 zdrojů, přičemž velká část z nich je zahraniční. Dále vychází z kvalitativně orientovaného výzkumu, v rámci kterého použila participační pozorování a interview s učitelkami mateřských škol. Velmi v této souvislosti oceňuji akcentování role učitele. Práce je napsána odborně korektním způsobem, srozumitelně, pouze ojediněle se objevuje chyba v interpunkci, překlep.

Aktuálnost tématu

Jak vhodně autorka poznamenává „Změny v pojetí současného dítěte se odrážejí zejména na jeho pozici ve společnosti, v rodině, ale také v edukačním procesu. Dítě získává nové kvality, které jsou začleňovány do uvažování o efektivním vzdělávání dětí předškolního věku.“ V práci se zaměřuje na „nové chápání“ dítěte, a to jako aktéra, jeho aktérství [tento fenomén analyzuje s oporou v konceptu aktérství Bandury (2001)]. Dále pak v této souvislosti sleduje jeho podmínky a přístup učitele. Velmi vhodně propojuje zkušenosti ze zahraničí. Předkládaný text navíc rozšiřuje zkoumanou oblast, která je u nás prezentována (ve vztahu k mateřské škole) publikací *Vzdělávání založené na bádání dětí v podmínkách mateřských škol: Badatelsky orientované vzdělávání pro děti generace alfa* (Majerčíková, Wiegerová, Gavora a Navrátilová, 2020). Řešenou problematiku tedy považuji za velmi aktuální, a to i ve vztahu ke skutečnosti, že je badatelsky orientované vzdělávání v mateřských školách využíváno pouze zřídka.

Formulace cílů práce a míra jejich splnění

Cílem disertační práce bylo zjistit, jak se projevuje aktérství dětí v přírodovědném vzdělávání v mateřské škole. Výzkumný problém byl dále specifikován pomocí tří výzkumných otázek korespondujících se stanoveným cílem. První otázka směřovala k činnostem, ve kterých se projevuje dětské aktérství v přírodovědném vzdělávání v mateřské škole. Druhá se zaměřila konkrétně na projevy aktérského jednání u dítěte předškolního věku v přírodovědném

vzdělávání v mateřské škole a v poslední neopomněla roli učitele a jeho podporu dětského aktérství v přírodovědném vzdělávání v mateřské škole. Tyto cíle byly prostřednictvím realizovaného kvalitativního šetření opírajícího se o teoretická východiska naplněny.

Orientace v problematice (analýza domácí a zahraniční literatury)

V dizertační práci se objevuje dostatečné množství domácích i zahraničních zdrojů, které zvolené téma ukotvují v teoretických souvislostech. Nejprve se autorka věnuje dětství, dítěti, jako zkušenostem a zvědavosti. V podkapitole 1.2 *Poznávání dítěte jako důležitý předpoklad jeho vývoje* se zaměřuje na zkušenosti dítěte, jeho zvědavost. Tato část je z mého pohledu, vzhledem k hlubšímu pochopení aktérství, tedy vzhledem ke stanovenému cíli stručnější. V následující části je pak nejprve ukotven pojem aktérství s využitím atributů aktérství podle Alberta Bandury, dále pak přehledným způsobem prezentován výběr výzkumných studií zaměřených na aktérství dítěte – tuto část považuji za velmi důležitou a výborně zpracovanou. Poslední kapitola teoretických východisek tematicky uzavírá pomyslný trojlístek dítě/dětství – aktérství – vzdělávání v mateřské škole/učitel, je věnována přírodovědnému vzdělávání v mateřské škole, včetně zaměření se na učitele v takto koncipovaném vzdělávání. První čtyři kapitoly práce, díky svému zaměření a zpracování, vytvářejí vhodný a přehledný teoretický rámec pro část empirickou.

Vhodnost zvolených metod zpracování řešené problematiky

V úvodu empirické části je přehledným způsobem představena zvolená metodologie. Autorka zde formuluje v kontextu stanoveného cíle výzkumné otázky, představuje participanty výzkumu, popisuje zvolené metody, přípravu a vstup do terénu, sběr a zpracování dat. Dále v této části vhodně uvádí podkapitoly 5.7 *Kvalita výzkumu* a 5.8 *Etické dimenze výzkumu*. Stanovený výzkumný problém koresponduje se zvolenými kvalitativními metodami, kterými bylo participační pozorování a interview. Autorka zde zmínila i úskalí realizovaného výzkumného šetření, která byla spojena se zápisem dat z pozorování bez využití videozáznamu. Velmi oceňuji změnu přístupu v druhé části sběru dat. Třebaže také autorka upozorňuje na neuskutečnění rozhovorů s dětmi, její vstup do tématu v kontextu přístupu a interpretace učitelů považuji vzhledem k potřebě proměny edukačního prostředí v mateřské škole za velmi důležitý a zvolené téma za výborně zpracované. Ve vztahu k analýze dat autorka využila tematickou analýzu, kterou taktéž v podkapitole 5.6.1 *Zpracování dat s využitím tematické analýzy* vhodným způsobem představuje. Výsledky jsou následně prezentovány přehledným způsobem a shrnuty diskuzí.

Posouzení přínosu dizertační práce a využitelnost jejích výsledků v praxi

Přínos dizertační práce je možné vnímat jak v rovině odborné, tak praktické. Autorka se věnuje tématu, které je v českém prostředí v předškolním vzdělávání doposud zřídka zkoumáno (viz např. zmíněná publikace Majerčíkové a kol., 2020), ale i zřídka v mateřských školách realizováno. Je zajímavé, jak v teoretické části autorka začíná dítětem, aktérstvím, následně edukačním prostředím/učitelem v mateřské škole a v empirické části, v kapitole *Interpretace výzkumných zjištění* a dále je pak v popředí textu, zájmu (dokonce předmětem výzkumného

šetření, jak je v Závěru uvedeno) zejména učitel. Považuji to za pochopitelné a je z toho patrný důraz na zásadního činitele ve vztahu k dítěti a jeho aktérství v přírodovědném vzdělávání. Autorka v této souvislosti také uvádí, že by rozhovory s dětmi mohly dát komplexnější rozměr výzkumu (vzhledem k cíli disertační práce, se zaměřením na aktérství dítěte bezpochyby), já však – i vzhledem k tomu, že se podílím na pregraduální přípravě učitelů mateřských škol – vnímám právě v realizovaném pozorování a rozhovorech s učiteli velký přínos. Prezentované výsledky totiž v kontextu aktérství dítěte ukazují, jak důležitá je role učitele, v čem má praxe mateřských škol a pregraduální příprava slabiny.

Otázky pro obhajobu

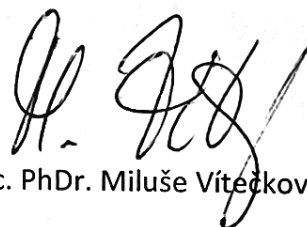
1. Pokud se vrátíte ke komparaci pozorování v mateřských školách a výpovědí učitelek, v čem spatřujete odlišnosti a jak byste je blíže interpretovala?
2. Ve své disertační práci zmiňujete, že by představené výsledky výzkumu mohly přispět k diskuzi o revizi RVP PV, v jakých bodech, jak?

Závěr

Je možné konstatovat, že autorka prokázala schopnost vybrat aktuální téma, shrnout dosavadní teoretická východiska a navázat na ně vlastním přínosným šetřením.

Disertační práce PhDr. Petry Trávníčkové *Dítě jako aktér v přírodovědném vzdělávání* splňuje požadavky kladené na tento typ prací, práci proto doporučuji k obhajobě.

V Českých Budějovicích dne 30. 7. 2021

doc. PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.